

**Справа «Об'єднана комуністична партія Туреччини та інші проти Туреччини»
(United Communist Party of Turkey and others v. Turkey 19392/92)**

У рішенні, ухваленому 5 січня 1998 р. у справі «Об'єднана комуністична партія Туреччини та інші проти Туреччини», Суд одноголосно постановив, що:

- було порушення ст. 11 Конвенції (свобода асоціації).

Згідно зі ст. 50 Конвенції присудив заявникам певну суму як компенсацію судових коштів і витрат.

Обставини справи

Об'єднана комуністична партія (далі – ОКП) – перший заявник – заснована 4 червня 1990 року в складі 36 чоловік, враховуючи п. Ніхата Саргін та п. Набі Ягчі (другий і третій заявники). Останні є громадянами Туреччини та проживають у м. Стамбул; на час заснування партії вони займали пости відповідно Голови та Генерального секретаря ОКП.

14 червня 1990 року Генеральний прокурор порушив у Конституційному Суді справу про припинення діяльності ОКП, котру він обвинувачував у спробі встановити домінування одного соціального класу щодо інших; у проголошенні себе спадкоємцем політичної партії, яку заборонено, у незаконному включенні в назву партії слова «комуністична» та у посяганні на територіальну цілісність держави. Обґрунтовуючи обвинувачення, прокурор посилався на певні пункти програми ОКП.

16 липня 1991 року Конституційний Суд постановив заборонити діяльність ОКП, що призвело до ліквідації партії та вилучення її власності на користь держави. Крім того, п. Ніхата Саргін та п. Набі Ягчі позбавлено права займати такі ж пости в інших політичних організаціях. Заяву подано в Комісію 7 січня 1992 року і 5 грудня 1994 року визнано частково прийнятною для розгляду.

Після марної спроби досягти дружнього врегулювання конфлікту Комісія 3 вересня 1996 року склала доповідь, в якій виклала факти і одноголосно висловила думку про те, що було порушено ст. 11 Конвенції і що не слід було розглядати окремо ст. 9 і ст. 10, узяті разом чи окремо зі ст. 14 та ст. 18 Конвенції, а також ст. 1 і 3 Першого протоколу.

Справу передано до Суду 28 жовтня 1996 року.

Зміст рішення Суду

Заявники відстоювали думку, що факт заборони діяльності ОКП та позбавлення права лідерів партії займати такі ж пости в будь-яких інших політичних партіях порушив їхнє право на свободу асоціації з іншими людьми (ст. 11 Конвенції).

Суд обговорював питання про те, чи належать політичні партії до тих об'єднань, які охоплюються правилом ст. 11 Конвенції. Суд зауважив, що хоча ця стаття дослівно передбачає «свободу асоціації з іншими людьми, включаючи право створювати профспілки...», слово «включаючи» чітко означає те, що профспілки є лише одним із видів утворень, що можуть формуватись і функціонувати, реалізуючи свободу асоціації. Тому не можна визнати, як це зробив Уряд, що укладачі Конвенції, зазначивши в тексті ст. 11 лише профспілки, мали на увазі вилучити політичні партії із сфери її регулювання.

На думку Суду, політичні партії – це форма асоціацій, які є суттєвим елементом нормального розвитку демократії у суспільстві. Зважаючи на важливість демократії в системі Конвенції, не може бути сумніву, що політичні партії належать до сфери регулювання ст. 11.

Суд зауважив, що асоціації, враховуючи і політичні партії, не можуть бути вилучені з-під захисту Конвенції тільки тому, що їхня діяльність вважалась національним урядом підривною, і спонукала його до запровадження її обмежень. Як Суд уже зауважував у минулому, кожна держава має право діяти так, як вважає за необхідне для забезпечення верховенства права і конституційних свобод, але при тому повинна дотримуватись власних зобов'язань згідно Конвенції та її відповідних інститутів.

Політичні та інституційні організації держав-членів повинні зважати на права та принципи, закріплені в Конвенції. Не має значення, чи були приписи щодо даного питання

конституційними, чи суто законодавчими. З моменту, коли вони стали засобами, якими держава керувалася, приймаючи рішення, вони повинні узгоджуватися із Конвенцією.

Суд наголосив, що права, які гарантує Конвенція, не теоретичні й ілюзорні, а практичні та ефективні. Право, встановлене у ст. 11, було би теоретичне й ілюзорне, якби воно поширювало свою дію лише на заснування асоціацій, оскільки національний уряд міг би відразу розформувати новостворену асоціацію. Але ст. 11 стосується також і всього подальшого існування асоціації, і заборона її діяльності державною владою має узгоджуватися з вимогами частини 2 цієї статті. Суд дійшов висновку, що в даному випадку відбулося втручання в право на асоціацію всіх трьох заявників, враховуючи й можливість бути засновниками та лідерами партії, а також що заборона утримуватися від зайняття подібних постів у інших політичних у групуваннях була неправомірною.

Таке втручання означає порушення ст. 11 Конвенції, крім тих випадків, коли воно було встановлено законом, мало на меті одну або більше законних цілей, які передбачає ч. 2 ст. 11 Конвенції, і було «необхідним у демократичному суспільстві» для досягнення тих цілей.

Як правило, втручання вважається «встановленим законом», якщо засоби, на які посилався Конституційний Суд, базуються на ст. 2, п. 1 ст. 3, ст. 6, п. 1 ст. 10, п. 1 ст. 14 і колишньої ст. 68 Конституції Туреччини, а також на частинах 78, 81 і 96 (3) закону № 2820, що регулює діяльність політичних партій.

Подібно до Комісії, Суд постановив, що заборона діяльності ОКП мала на меті принаймні одну «законну ціль», закріплену в ст. 11: захист «національної безпеки».

Суд зауважив, що ОКП була заборонена ще до того, як вона могла розпочати свою діяльність, і тому заборона базувалася лише на статуті партії та її програмі, яка не давала підстав сумніватись у правдивості мети партії та намірів її керівників; а саме такі сумніви зумовили рішення Конституційного Суду.

Вибір назви партії не повинен був викликати з боку уряду такі рішучі дії, як заборона, за відсутності інших доречних та належних підстав. Тому, не маючи будь-яких інших доказів на користь того, що, обираючи назву «комуністична», ОКП мала на меті програму, яка становила би справжню загрозу для суспільства чи уряду Туреччини, Суд не міг погодитися з тим, що сама назва може бути підставою для заборони діяльності партії.

Суд зауважив, що однією з основних рис демократії є здатність держави по лагоджувати внутрішні проблеми через діалог, без жорстокості, навіть якщо цей процес затягується. Демократія базується на свободі слова. Згідно тієї точки зору, не може бути виправдано перешкоджання діяльності політичної групи тільки на тій підставі, що вона проводила дебати серед громадськості щодо положення певної частини населення та брала участь у політичному житті нації, аби відповідно до правил демократії мати змогу знайти рішення, котре задовольнило б усіх. Виходячи із програми партії, це справді було метою діяльності ОКП.

На думку Суду, не було підстав для висновку про те, що політична програма партії могла приховувати її справжні прагнення та наміри поза тим, що вона проголосила. Аби обґрунтувати такий висновок, потрібно було би порівняти фактичну діяльність партії з тим, що вона проголошувала у своїй програмі. У даному випадку програма ОКП не могла дати хибної уяви щодо її практичної діяльності, адже ця партія була заборонена відразу ж після заснування і не мала часу здійснювати будь-яку діяльність. Отже, їй було покарано лише за використання свого права на свободу виявлення поглядів.

Суд готовий взяти до уваги те, яку проблему складає боротьба проти тероризму. Але у даній справі Суд, за відсутністю будь-яких дій з боку партії, не знайшов доказів, які б дозволили зробити висновок про її відповідальність за проблеми, пов'язані з тероризмом у Туреччині.

На думку Суду, такі суворі заходи, як негайна та постійна заборона ОКП ще до того, як партія розпочала свою діяльність, та заборона її керівникам займати відповідальні політичні пости, не відповідали цілі, заради якої їх було вжито, і тому не були необхідними у

демократичному суспільстві. Звідси випливає, що було порушено ст. 11 Конвенції.

У своєму поданні до Комісії заявники також скаржилися на порушення ст. ст. 9, 10, 14 і 18 Конвенції; але оскільки вони не робили цього у національних інституціях, Суд не вважає за потрібне розглядати це питання з власної ініціативи.

Заявники також згадують про те, що власність ОКП була конфіскована та передана на користь держави, але Суд вважає це також порушенням ст. 11 Конвенції і тому не бачить потреби розглядати це питання окремо.

Суд визнав, що п. Саргіну та п. Ягчі було завдано моральної шкоди. Але також зауважив, що визнання порушення ст. 11 Конвенції вже є достатньою компенсацією за неї.

Встановлюючи свою оцінку на безсторонній основі та відповідно до критерію, закладеному у судовому прецеденті, Суд призначив п. Саргіну та п. Ягчі, котрі безпосередньо понесли видатки по справі, відшкодування у розмірі 12 000 франків, які мають бути виплачені в турецьких лірах за курсом на день виплати.

Реферативний переклад з англійської мови та опрацювання рішення здійснено у Львівській лабораторії прав людини і громадянина НДІ державного будівництва та місцевого самоврядування АПрН України О. О. Бекетовим, Р. М. Москалем, Н. П. Ничай, М. Ю. Пришляк, Т. І. Пашуком, М. Б. Рісним, А.-М. Я. Хом'як.